

Департамент культури та інформаційної політики
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека
для дітей "Юний читач" Запорізької обласної ради

Гетьман в еміграції, бароковий поет та автор першої Конституції

До 350-річчя від дня народження
українського військового, політичного і державного діяча

Пилипа Степановича Орлика

Інформаційно-методичний матеріал

Запоріжжя
2022

"Гетьман в еміграції, бароковий поет та автор першої Конституції" : До 350-річчя від дня народження українського військового, політичного і державного діяча Пилипа Степановича Орлика / Інформаційно-методичний матеріал / Укладачі О. Д. Булатня, В. В. Гопко, О. Л. Орлова. – Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2022. – 12 с.

Інформаційно-методичний матеріал знайомить з біографією українського політичного, державного і військового діяча, палкого поборника незалежної України, гетьмана Війська Запорозького у вигнанні Пилипа Орлика. Матеріал також містить сценарії та рекомендації щодо популяризації створеної ним першої Конституції "Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького", бібліографію.

Розрахований на бібліотечних та педагогічних фахівців та широке коло читачів.

Укладачі

Ольга БУЛАТНЯ
Віра ГОПКО
Оксана ОРЛОВА

Редагування
та комп'ютерна верстка

Людмила ВЕСЕЛОВА

Відповідальний за випуск

Лариса ДАНИЛОВА

Пилип Орлик належить до найбільш яскравих постатей не лише української, а й європейської історії першої половини XVIII ст. Український державний і військовий діяч, Генеральний писар, Гетьман Війська Запорозького у вигнанні, поет, публіцист, він тісно пов'язав свою долю з долею українського народу. Пилип Орлик – самовідданий український патріот, який усе життя присвятив боротьбі за незалежність України. В історію він увійшов насамперед як автор першої української Конституції.

До ювілею Пилипа Орлика радимо проводити в бібліотеках як наочні форми популяризації літератури, так і масові заходи, які б розкривали його діяльність як політика, державотворця, поета і, насамперед, як творця першої Конституції. Рекомендуємо такі форми роботи: виставка-знайомство "Останній володар булави на Правобережній Україні", виставка-колаж "Конституція Пилипа Орлика – пам'ятка правової думки", виставка-досьє "Пилип Орлик – послідовний борець за ідею незалежності України", виставка-спомин "Пилип Орлик – гетьман у вигнанні", виставка-ім'я "Гідний наступник Богдана Хмельницького та Івана Мазепи", огляд-панорама "Конституція України: погляд у минуле", історичний екскурс "Віхи створення Основного Закону України", година державності "Пилип Орлик – особистість і доба", вечір-роздум "Чому Конституція Орлика є актуальною і в наш час?", історична година-вшанування "Великий патріот України", урок історичної пам'яті "Пилип Орлик – видатний український державник", історична вікторина "Що ви знаєте про Конституцію Пилипа Орлика?", вечір-присвята "Людина невтомної праці", історична подорож "Визначний державний і культурний діяч козацької доби", урок видатних особистостей "Славетний син України Пилип Орлик".

Пропонуємо більш детальні розробки деяких заходів.

Виставка-досьє "Пилип Орлик – послідовний борець за ідею незалежності України"

Епіграф: "Який би успіх не мала наша акція, який би не був здобуток зброї, яку ми підняли справедливо, ми матимемо втіху, що працювали навіть з небезпекою нашому життю для слави й величності нашої Батьківщини, козацької нації, що стогне під тиранським ярмом... і прагне лише того, щоб добитись своєї волі".

Пилип Орлик

Розділи виставки:

1. Пилип Орлик – український політичний діяч.
2. Доля гетьмана у вигнанні.
3. Конституція Пилипа Орлика.
4. Від Конституції Орлика до Конституції сучасної України.

Урок історичної пам'яті
"Пилип Орлик – видатний український державник"
Орієнтовний сценарій

Україна по обидва боки Дніпра
повинна бути вільною від чужого панування.

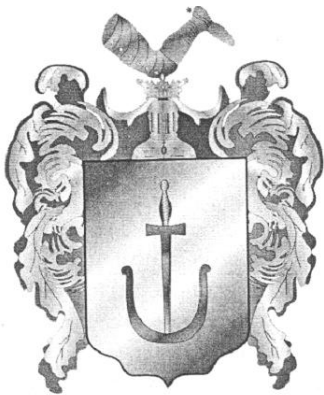
Пилип Орлик

У приміщенні, де буде проходити захід, слід помістити портрет Пилипа Орлика, організувати книжкову виставку чи перегляд літератури.

Перший ведучий: 21 жовтня 2022 року виповнюється 350 років з дня народження Пилипа Степановича Орлика – політичного і державного діяча, поета, публіциста, Гетьмана Війська Запорозького у вигнанні. Він відомий у світі як автор однієї з перших у Європі конституцій. Гетьман Пилип Орлик, безперечно, посідає окреме місце в галереї українських національних діячів XVIII століття.

Народився Пилип Орлик 21 жовтня 1672 року в селі Косуті Ошмянського повіту на Віленщині (зараз територія Білорусі) в сім'ї родовитої литовської шляхти чеського походження. Історія роду Орликів, згідно генеалогічної довідки, укладеної сином гетьмана, генералом французької армії Григором Орликом у 1747 році, сягає XII століття.

Батько Пилипа – Степан, прославився військовою відвагою, що була відзначена на сеймі 1660 року. Загинув він під Хотиним 11 грудня 1673 року, полишивши дружину Ірину, уродженку литовського роду Малаховських-Володкевичів, та двох синів – старшого Степана, який не мав нащадків, і молодшого – Пилипа, майбутнього гетьмана України.

Пилипові на момент смерті батька не виповнилося й року. У спадок від батька йому, зокрема, перейшов шляхетський герб "Новина". Детальний опис цього герба знаходимо у вченого-геральдиста К. Несецького: "У блакитному полі біле вуха від казана, повернуте обома кінцями догори; посередині у ньому меч, спрямований руків'ям догори, а вістрям вниз. У нашоломнику нога в латах з острогою, ніби вперта коліном в корону, а п'ятою спрямована ліворуч".

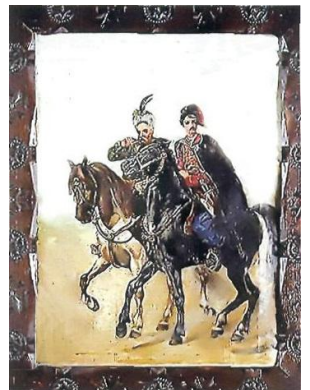
Другий ведучий: Родина батька Пилипа сповідувала католицьку віру, проте мати була православною, тож хлопчика охрестили за православним обрядом. З раннього дитинства Пилип виховувався в атмосфері культури та шляхетності. Початкову освіту здобув у єзуїтському Віленському колегіумі. Йому легко давалося навчання, він рано почав виявляти свої численні здібності, зокрема філологічні. Після переїзду сім'ї Орликів з Білорусії до України, Пилип вступив до Києво-Могилянської колегії як православний шляхтич. Наука давалася легко, всі іспити складав на відмінно. Тоді прокинулися таланти до поезії й ораторства. Філософія й література стали його найулюблені-

шими дисциплінами. Він був справжнім поліглотом – вільно володів українською, російською, польською, церковнослов'янською, латинською, французькою, італійською, старогрецькою, новогрецькою, шведською, німецькою, болгарською, сербською, турецькою мовами.

На юнака непересічних здібностей і великої жаги до науки звернув увагу славетний професор Стефан Яворський. Він протегував Пилипові, підтримував його, а після закінчення академії допомагав влаштуватися на службі. Успішно закінчивши у 1694 році Києво-Могилянську колегію, завдяки своїм здібностям та обдарованості, Пилип Орлик швидко просувався по службі. Впродовж 1698–1709 років він служив консисторським писарем у канцелярії київського митрополита; у Полтавському полку Війська Запорізького; старшим військовим канцеляристом і реєнтом Генеральної військової канцелярії Війська Запорозького; генеральним писарем та довіреною особою гетьмана Івана Мазепи. Завдяки наполегливій праці Орлик зумів здобути собі пошану серед вищих кіл суспільства. Згодом він перейшов до гетьманської канцелярії. Того ж року одружився. Його обраницею стала Анна, донька полтавського полковника Павла Герцика. Завдяки цьому шлюбу Пилип ще ближче наблизився до козацької старшини. Трохи згодом Орлик отримав почесне місце старшого військового канцеляриста. А коли в молодій родині народився первісток, хрещеним батьком запросили гетьмана Івана Мазепу.

Перший ведучий: Саме тоді Мазепа виношував план масштабної визвольної боротьби проти Петра I. Восени 1707 року Мазепа довірив Орлику свої плани щодо повстання проти Московського царства та укладання союзу зі шведами. Той в усьому підтримав гетьмана та зайнявся активною пропагандою й дипломатією серед козаків у Криму, Туреччині та Польщі. Завдяки своїм умінням йому вдалося залучити чимало людей на сторону гетьмана. І після поразки шведсько-українських військ під Полтавою 1709 року Орлик зберіг вірність опальному Мазепі. Вони відступили на турецьку територію в Бендери (зараз місто в Молдові). Пилип Орлик, не зрадивши в тяжку хвилину гетьмана, залишався разом з ним та його найближчим оточенням. Численне козацьке військо змушене було емігрувати до Османської імперії. Так для Орлика почалися довгі роки вигнання, протягом яких він невпинно здійснював військові та дипломатичні спроби визволити Україну від московського ярма.

Другий ведучий: Коли 2 жовтня 1709-го року помер Іван Мазепа, виникло цілком логічне запитання – що робити далі й хто стане намісником гетьмана. Петро I на той час назначив на місце Мазепи Івана Скоропадського. Українські ж емігранти, на противагу, обрали Пилипа Орлика, і у квітні 1710 року він став гетьманом у вигнанні. У цей день новий гетьман проголосив Конституцію "Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького", яка відома також як Бендерські пакти, або як Консти-

**Іван Мазепа
та Пилип Орлик**

туція Пилипа Орлика. Цей документ – безпрецедентне явище не лише для України, а і для Європи, адже він став однією з перших конституцій. Головною ідеєю документу була повна незалежність України від Польщі та Росії. У ньому чітко прописано взаємодію народу та виборної влади, визначено державний устрій, кордони (між Польщею і Росією) та столицю України – Київ. Окрім визначення території Української держави, Конституція визначала права всіх прошарків населення України, незалежність Запорізької Січі від Польщі та Росії. У конституції, ухваленій Пилипом Орликом, упроваджується двопалатний парламент, який нині діє у більшості країн світу. Усі положення, прописані у документі, переконливо свідчили, що українці завжди прагнули бути вільним, демократичним та заможним народом.

Чимало положень Конституції Пилипа Орлика не втратили актуальності й через 300 років. Цей документ засвідчує незалежність України від Московії і промовляє нам, що ще відтоді нашим ворогом є Московська держава, яка нападає, пригнічує, обкрадає Україну і обмежує її права. Ще тоді Орлик писав: «Які б великі не були московські насильства, вони не дають ніякого законного права москалям щодо України»; «Москва, узявши з вас присягу, як захоче, так з вами із Вітчизною нашою вчинить, і тоді присяга ваша й душу вашу занапастить, і Вітчизну в безодню кине, вольностей позбавить». На жаль, його висновки щодо сусідньої держави справедливі і сьогодні.

«Конституція Орлика» – це один із якорів української ідентичності. Для українців XXI століття цей документ є дороговказом. Адже нинішні виклики для влади і суспільства аналогічні тим, які були на початку XVIII ст. Попри те, що цьому документу понад 300 років, він змушує нас замислитися над тим, що ті давні виклики нікуди не щезли. Україна знову відстоює свою незалежність, а, як говорив Пилип Орлик, «кожна держава складається і стверджується непорушною цілістю границь».

Перший ведучий: Продовжуючи справу свого попередника Івана Мазепи, 1710 року гетьман Орлик за підтримки Карла XII, Османської імперії та кримських татар розпочав підготовку до нового масштабного походу проти московського царя. 12 лютого 1711 року з 16-тисячним військом він почав наступ по Правобережній Україні. На його бік переходили й козацькі полки, що там перебували. Українське населення отримало попередньо розіслані універсали із закликами до повстання проти московської влади. Петро I неабияк перелякався, проте і цей виступ зазнав фіаско – зокрема, через зраду татарських союзників. Вражений військовою невдачею та втратою підтримки, Орлик повернувся до Бендер.

В еміграції родині Орликів довелося чимало переїжджати. З 1714-го до 1720 року на запрошення самого короля вони мешкали у Швеції. Після підписання шведсько-московського миру родина виїхала до Німеччини, а згодом переселилася до Австрії. Ще пізніше Орлики оселилися у Речі Посполитій. Відтоді ще 30 років гетьман в еміг-

рації намагався привернути увагу світу до проблеми України. До дипломатичної боротьби він залучив і свого сина Григорія, який народився у Батурині 1702 року. До речі, син Пилипа Орлика був відомий у Європі не менше за свого батька: Орлик-молодший дослужився до офіцера французької армії та агента дипломатичної служби короля Людовіка XV. У Франції він отримав також титул графа. Разом із батьком Григорій Орлик брав участь у численних переговорах та маніфестах, присвячених пошуку підтримки в Європі для боротьби з царською владою в Україні.

Другий ведучий: Коли в 1740 році розпочалося протистояння між Туреччиною і Росією, у гетьмана замаюріла надія на відновлення українського протистояння. Він почав шукати підтримки у Франції, Великій Британії, Речі Посполитої, Ватикану, Саксонії, Пруссії. Писав до очільників держав листи, в яких розповідав про тяжку долю українців під московським ярмом, закликав стати на бік України й допомогти скинути російський гніт. Але не вдалося.

Історик Борис Крупницький писав, що гетьман за свої політичні завдання «брався з суто українською впертістю: скільки разів бачив свої плани знищеними, скільки невдач пережив на своїм віку, і все ж таки знову піднімався, набирався нової енергії, шукав інших шляхів – і так до кінця свого життя».

Помер Пилип Орлик 24 травня 1742 року у місті Ясси, яке сьогодні належить Румунії. Понад три десятки років життя, боротьби і поневірянь в еміграції не принесли Орлику очікуваного ним результату – Європа не бажала вступати в протистояння з Російською імперією задля реалізації прав українського народу на державну самостійність. І все ж його зусилля не минули марно – його спадщина стала свідченням політичної зрілості всієї української нації, його ідеї стали основою для подальших теоретичних пошуків українських мислителів державницької орієнтації. Він був найвидатнішим представником української еміграції. В його особі Україна мала надзвичайно активного представника своїх інтересів на міжнародній арені. Давайте переглянемо відео, присвячене нашому видатному українцю.

Демонстрація відео «Гетьман Пилип Орлик / Пишемо історію» за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=ws9QvVmlzmw>

Перший ведучий: Пилип Орлик був не лише військовим та політиком, а ще й прозаїком і поетом. Після нього залишилась літературна спадщина у формі листування, універсалів, промов, панегіриків та "Діаріуша подорожнього", тобто щоденника. Вони свідчать, що Пилип Орлик був вельми освіченою людиною і мав неабиякі публіцистичні здібності. Майже всі його писання вирізняються надзвичайною художністю, бароковим красномовством, вільним володінням кількома мовами, частим звертанням до історичних прикладів та міфології.

Окремою сторінкою спадщини Орлика є його листування латинською, французькою, польською та тогочасною українською, або руською, мовами. Поміж особами, з якими гетьман листувався, були відомі люди, зокрема граф Флемінг, перший міністр польського короля Августа II, гольштинський князь, англійський амбасадор, Єрусали-

лимський патріарх, великий візир, кримський хан, гетьман Скоропадський, шведський король, запорозькі козаки на турецьких землях та ін. Орликів стиль і багатогранна освіченість ставлять його в один ряд з найвидатнішими представниками української вченої еліти кінця XVII – початку XVIII століття.

Другий ведучий: Особливо цінним є "Діаріуш" (щоденник) Пилипа Орлика, який він вів впродовж 12 років (1720–1732), і який зберігається на даний момент в архіві Міністерства іноземних справ Франції у Парижі. У щоденник гетьман-вигнанець записував все, що з ним відбувалося в еміграції. Писаний він добірною польською мовою, рясно оздобленою латинізмами та церковними слов'янізмами. Емоційно, з цікавими деталями та характеристиками, описує Орлик свої відвідини та прийоми у себе багатьох визначних людей Європи: французьких священників, англійського консула, солунського митрополита, ігуменів афонських монастирів, купців з багатьох країн, дипломатів, політиків та високих державців тих країн, де йому довелося побувати. Пилип Орлик цікавився міжнародними подіями, тому надзвичайної ваги надавав газетам – французьким, голландським, італійським. Та найбільше боліло його серце за Батьківщину, тому в "Діаріуші" знаходимо багато звісток з України, які він намагався добути за будь-якої нагоди від купців, дипломатів, з листів та газет. Пилип Орлик прагнув також ретельно записати, скопіювати до "Діаріуша" всі листи: відіслані й отримані.

Велика цінність щоденника Орлика полягає в тому, що він реєстрував усвідомлення української ідеї в Європі. Щоденник, по суті, став його своєрідним заповітом для наступних поколінь.

Перший ведучий: Поетична творчість Пилипа Орлика належить до періоду розвитку українського високого бароко. Він виявив себе одним з найцікавіших поетів своєї доби. Видав дві поетичні книжки: "Алцід російський" (Вільно, 1695) – це панегірик гетьману Івану Мазепі, і "Гіппомен Сармацький" (Київ, 1698) – панегірик на честь шлюбу ніжинського полковника, небожа І. Мазепи Івана Обідовського та Ганни Кочубеївни. Цей шлюбний панегірик під пером поета переріс у цікаву пам'ятку не так любовної, як героїчної поезії. Вірші Орлик писав польською мовою, пересипаною латиною. Вони густо насичені античними символами й уподібненнями, творені блискучим версифікаційним стилем.

Другий ведучий: В Україні та у світі шанують Гетьмана Війська Запорозького у вигнанні. Його ім'я носять вулиці, сквери, йому споруджені пам'ятники. У Києві на його честь названо одну з центральних вулиць, де розташований пам'ятник гетьманові. Ще на початку 90-х років студія «Київнаукфільм» створила документальний фільм «Пилип Орлик. Пакти й Конституції». У 2010 році у молдовському місті Бендери відкрито пам'ятник у вигляді книги, де викарбовано інформацію про історію написання Пилипом Орликом Конституції. За ініціативою Посольства України у Швеції у шведському місті Крістіанстад встановлено пам'ятний знак

поруч з будинком, у якому Орлик проживав, а на самій будівлі відкрито меморіальну дошку. Та, безумовно, найвеличніший пам'ятник гетьманові Орлику – його Конституція і ціле його життя, віддане ідеї побудови Української Держави. Він – приклад, гідний наслідування і пошани, патріот і водночас європеєць, відкритий світові.

Історичний екскурс "Конституція, яка випередила час"

Конституція Орлика – це один із якорів української ідентичності. Для українців 21-го сторіччя цей документ є одночасно і дороговказом, адже в ньому є багато положень, які є актуальними і до цього часу.

О. Алфьоров

Звучить запис мелодії «Запорізького маршу», під музику виходять ведучі та читці в українському національному одязі. Читці декламують вірш Дмитра Павличка.

Перший читець:

Ми, народ, що вийшов із неволі,
Клянемося в благословенну мить –
Всі твої тисячолітні болі
В славу Україні перелить.
Клянемося княжими гробами,
Золотою шаблею Дніпра,
Краще смерть, ніж бути знов рабами,
Хай гряде відродження пора!
Клянемося хлібом і водою,
Що всі мови нашої землі
Житимуть добром – не ворожбою
В чесному сестринстві, а не в злі.

Другий читець:

Клянемося «Кобзарем» Тараса,
Геніями Лесі і Франка –
Що не зродиться пахолків раса
З крові Гонти і Залізняка.
Клянемося Богом України,
Що вмремо, та не підем в ярмо.
Дух, воскреслий з темної руїни,
На наругу в рабство не дамо.
Ми народ, що вийшов із неволі,
Клянемося в благословенну мить –
Стати рівним у народів колі,
На свободі й для свободи жить!

Перший ведучий: Ми живемо у незалежній країні, ім'я якій – Україна. А перед роками незалежності були століття, якими українці йшли до своєї держави. Історія України – це фактично історія національно-визвольної боротьби українського народу за свою державу. Часто її територія перебувала у складі іноземних держав. Проте українці були волелюбними і завжди прагнули мати свою державу, а в часи її відсутності піднімалися на боротьбу за її відродження. Наша нація народила політиків та державних діячів, які провели її до Європи не через «вікно», а широкою дорогою прогресу. У славетному ряду таких людей, поряд із Мазепою та Хмельницьким, стоїть гетьман Пилип Орлик – автор першого у світі конституційного твору. Пилип Орлик був високоосвіченим представником козацької старшини, шляхтичем і соратником-інтелектуалом Мазепи. Звідси його розуміння потреби ухвали документа, який би регулював порядок і гарантував вольності в Гетьманщині після того, як вона – за його задумом – мала б стати самостійною.

Другий ведучий: 5 квітня 1710 року новообраний гетьман Пилип Орлик в Бендерах підписав документ "Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького", який потім увійде в історію як "Конституція Орлика". Текст був написаний двома мовами: староукраїнською і латинською. Більшу частину Договору склав сам Пилип Орлик, він же здійснив його остаточне редагування. Цей документ вважають не тільки першою Конституцією України, а і першою у Європі (американська Конституція з'явилася на 77 років пізніше). Відома історикиня Наталя Полонська-Василенко характеризує її так: «Ця Конституція, в якій гармонійно поєднано інтереси гетьманату, старшини як провідної верстви України та Запоріжжя як її військової сили, була водночас маніфестом державної волі української нації перед цілим світом».

Перший ведучий: Конституція Пилипа Орлика складалась із вступу і 16 статей. У вступі було сформульовано основні принципи побудови держави та подана коротка історія козацтва як виразника прагнень усього українського народу. Новаторство думки Орлика – у розподілі на гілки влади: виконавчу, законодавчу та судову.

16 статей передбачали:

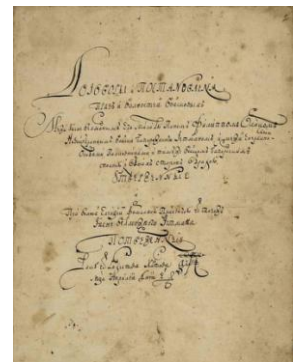
- встановлення національного суверенітету;
- визначення кордонів Української держави;
- забезпечення демократичних прав людини;
- єдність та взаємодію трьох гілок влади.

Головна її ідея – повна незалежність України від Польщі та Росії.

Одним із ключових акцентів Конституції стало визнання кордонів України та забезпечення їхньої цілісності. Конституція підкреслювала, що держава на обох берегах Дніпра стає вільною від іноземного панування.

Другий ведучий: Цей документ визначав також права усіх верств населення України. Гетьман призначався главою держави, поряд із ним мала діяти Генеральна старшинська Рада, яка обмежувала владу гетьмана й регулювала його відносини з народом. Крім старшини до Ради мали увійти представники від кожного козацького полку. Полковники та сотники повинні були обиратися демократичним шляхом, тобто голосами козаків чи сотні. Державний скарб відділявся від гетьманського, на утримання гетьмана виділялися чітко визначені окремі землі та кошти. Гетьман зобов'язувався стежити за справедливим розподілом і збиранням державних податків, що сплачувалися козацькими помічниками, селянами, міщанами. Окремо Орлик потурбувався про старих козаків, вдів, сиріт і «людей убогих». Таким чином, Конституція вперше стала на сторону малозабезпечених людей.

Перший ведучий: Третина статей Конституції присвячена боротьбі з корупцією. Причому у 10 статті прямо говориться: «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здириства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Тому остаточню постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за

хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав». Ще один антикорупційний пункт був проти пільговиків, які вибили собі звільнення від повинностей. Суд за Конституцією мав бути незалежний.

Другий ведучий: Затверджувався статус православ'я як головної релігії і підпорядкування української церкви Константинопольському патріархату. Конституція говорила також про потребу приязні і братерства з кримськими татарами. Це два моменти, які ніби перекидають нас місточком у нинішній час.

Перший ведучий: Чим же був важливий цей документ? «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького» стали першим актом, що мав значний вплив на демократичний розвиток державного устрою в Україні. Одразу після прийняття його визнали уряди Швеції і Туреччини. І хоча конституція Орлика була однією з найдемократичніших у світі, але, на жаль, вона діяла на Правобережній Україні лише чотири роки. Справа Пилипа Орлика відродилась у ХХ ст., коли український народ виборов собі незалежність.

Демонструється відео «20 кроків до мрії. Крок 7 – Конституція Пилипа Орлика» за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=P0Jb54yZxeY>

Другий ведучий: Чи зберігся цей унікальний документ? Так, і навіть у декількох варіантах: основний та скорочений тексти латинською мовою, а також два тексти староукраїнською мовою. Рукописи скороченого варіанту (16 статей Договору) і преамбули основного варіанту латиною зберігаються у Національному архіві Швеції. Загорнутий у сувій документ знайшли у глиняному горщику. Існує думка, що його переписав син Пилипа Орлика Григорій для вручення дипломатам європейських держав, але, через певні обставини, документ змушені були закопати. Оригінальний рукопис договору, написаний старокнижною українською мовою, а також його пізніша копія (приблизно кінець XVIII – початок XIX століття) зберігаються у Російському державному архіві давніх актів у Москві. В Україні є копії обох цих документів.

10 серпня 2021 року, до 30-річчя Незалежності України, вперше за 311 років зі Стокгольма доставили латинський варіант Конституції Пилипа Орлика. Три її копії, передані Швецією, експонуються в Україні у парламенті та Офісі Президента та в Конституційному Суді. А доставлений оригінал експонувався в Національному заповіднику «Софія Київська» з 16 серпня до 14 листопада 2021 року.

Перший ведучий: А зараз пропонуємо вам відповісти на запитання вікторини:

Вікторина "Що Ви знаєте про Конституцію Пилипа Орлика?"

1. Що, на вашу думку, означає слово «конституція»? (Слово «конституція» в перекладі з латинської мови означає «устрій», «установлення». Згодом цим словом став називатися звід основних законів держав);

2. Як називалася конституція Пилипа Орлика? («Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького»);

3. Коли була затверджена "Конституція Орлика"? (5 квітня 1710 року);

4. З яких частин складається конституція Пилипа Орлика? (*Преамбула, 16 статей, післямова*);

5. Назвіть головне положення цього історичного документу? (*Відокремлення України від Росії*);

6. Що було пріоритетним у конституції Пилипа Орлика? (*Установлення національного суверенітету, визначення кордонів української держави*);

7. Чому конституцію Орлика називають «першою антикорупційною»? (*Третина статей Конституції присвячена боротьбі з корупцією*);

8. Як, згідно Конституції, передбачалося забезпечення демократизму у державному управлінні? (*Пріоритет надавався Генеральній Раді, яка повинна була збиратися для вирішення питань тричі на рік – на Різдво, Великдень та Покрову*);

9. З кого складалася Генеральна рада, своєрідний козацький парламент? (*До Ради входила козацька старшина, а також представники від кожного адміністративно-територіального округу та військового козацького полку*);

10. Чи діяла Конституція Пилипа Орлика і як довго? (*Діяла, за деякими джерелами, з 1710 до 1714 року на Правобережній Україні*);

11. Яка релігія затверджувалася Конституцією? (*Основною релігією затверджувалося православ'я з підпорядкуванням Константинопольському, а не Московському патріарху*);

12. Якою мовою написаний текст Конституції Пилипа Орлика? (*Текст був написаний двома мовами: староукраїнською і латинською*).

Другий ведучий: А зараз пропонуємо вам взяти участь у конкурсі правознавців.

Конкурс правознавців

«Конституція України чи Конституція Пилипа Орлика?»

На фліпчарті закріплені два написи: «Конституція України» та «Конституція Пилипа Орлика». На столі розкладені та перемішані аркуші з положеннями обох Конституцій. Учасники конкурсу по черзі вибирають одне з положень та прикріплюють його магнітом поряд з назвою тієї Конституції, до якої воно, за їхньою думкою, належить.

Положення Конституції Орлика

1. Законодавча влада надається Генеральній Раді.
2. Найвищу виконавчу владу має гетьман.
3. Державною релігією є православ'я.
4. Закріплюється необхідність захисту та підтримки Війська Запорізького.

Положення Конституції України

1. Законодавча влада надається Верховній Раді.
2. Найвищу виконавчу владу має президент та уряд.
3. Державною мовою в Україні є українська.
4. Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Ведуча. А зараз завдання для кмітливих – розгадуємо кросворд.

Останній володар булави на Правобережній Україні Пилип Орлик. 1710-1713 // Чухліб, Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663-1713) / Т. Чухліб. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – С. 245-259.

Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. – Київ : Веселка, 1994. – 77 с. : іл.

Пилип Орлик // Батій, Я. Україна. Славетні гетьмани та інші видатні постаті козацької доби / Я. Батій. – Харків : Веста, 2010. – С. 96-97.

Пилип Орлик // Історія України в особах. Козаччина. – Київ : Україна, 2013. – С. 193-202.

Пилип Орлик // Таїрова-Яковлева, Т. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність / Т. Таїрова-Яковлева. – Київ : Кліо, 2019. – С. 337-362.

Пилип Орлик // Чухліб, Т. Гетьмани України-Русі / Т. Чухліб. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2012. – С. 254-267.

Пилип Орлик // Шудря, М. Лицарі булави. Розповіді про українських гетьманів / М. Шудря. – Київ : Велес, 2009. – С. 167-176.

Пилип Орлик – гетьман України в екзилі // Градова, А. Гетьмани України. Історії про славу, мудрість і відвагу / А. Градова. – Харків : Віват, 2015. – С. 219-224.

Рендюк, Т. Пилип Орлик: молдавські та румунські шляхи / Т. Рендюк. – Чернівці : Букрек, 2013. – 240 с. : іл.

Різниченко, В. Пилип Орлик (гетьман-емігрант) : його життя і діяльність (репринт. відтвор. вид. 1918 р.) / В. Різниченко. – Київ: Союзбанк, 1991. – 48 с.

Різниченко, В. Пилип Орлик – гетьман України. Великий мазепинець Григор Орлик: історичні оповідання / В. Різниченко, І. Борщак. – Київ : Український письменник, 1996. – 302 с.

Чухліб, Т. Пилип Орлик / Т. Чухліб. – Київ : б/в, 2008. – 64 с. – (Великі українці).

Статті із періодичних видань

Гетьман у вигнанні // Шкільна бібліотека. – 2017. – № 9. – С. 71-75.

Лук'янчук, Г. Перша конституція – українська / Г. Лук'янчук // Слово Просвіти. – 2019. – № 15. – С. 4.

Перша в світі Конституція – українська // Вигадуй. Думай. Грай. – 2022. – № 1-2. – С. 12-15.

Перша в світі Конституція – українська // Маленький розумник. – 2016. – № 8. – С. 12.

Перша Конституція в Європі // Позакласний час. – 2018. – № 9. – С. 31-34.

Помаз, В. Український Дон Кіхот / В. Помаз // Слово Просвіти. – 2018. – № 25. – С. 3.

Повна незалежність, бути вільними, демократичними і заможними: [Про Конституцію П. Орлика] // Голос України. – 2019. – № 67. – 6 квітня. – С. 1.

Сергійчук, В. Пилип Орлик: «Нехай Московщина назавше виведе з нашої землі своє військо» / В. Сергійчук // Голос України. – 2018. – № 146. – 8 серпня. – С. 10.

Український Вашингтон // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 194. – 14 жовтня. – С. 9.

Шевцова, С. Конституція Пилипа Орлика. Повернення через 311 років / С. Шевцова // Урядовий кур'єр. – 2021. – № 156. – 13 серпня. – С. 9.

Електронні ресурси

Конституція Пилипа Орлика – перша у Європі та світі

<https://www.youtube.com/watch?v=FQm88vPe14Q>

Обличчя української історії. Пилип Орлик <https://www.youtube.com/watch?v=ey1ObS5cOZo>

Пилип Орлик: примхлива доля гетьмана-вигнанця // Історичні постаті

<https://www.youtube.com/watch?v=H-2PkguSLJQ>

Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

69006
м. Запоріжжя,
вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62
236-85-63
236-86-27
236-86-49
Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net
Сайт: www.zobd.zp.ua